

Mie mään ja mää lähren

Kansakouluiässä kaverit joskus totesivat, että teidän äiti puhuu hassusti. Miten niin hassusti, ihmettelin, ihan tavallisesti. Myöhemmin toki ymmärsin, että kaverit tarkoittivat äidin puhumaa karjalan murretta. Se ei ollut heille tuttua, mutta minulle se oli, äidin kieltä. Samalla lailla puhuivat isoäiti ja isoisä, tädit ja eno, kaikki äidin sukulaiset. Usein minut ympäröi karjalainen haasti, varsinkin kesälaitumilla isovanhempien luona Urjalassa. Tuttuja olivat puheen nuotti, tauotukset, sanonnat ja ilmaukset. Kun isoäiti huusi vinttiin: ”Mitä työ rumpuatte siel?” tiesimme, että nyt on lopetettava vintin penkominen. Tai kun minulle sanottiin: ”Mää nyt jo makkaamaa”, tiesin, että nukkumaan on lähdeittävä, ja että vällee ei tarkoita välillä vaan sitä, että joku mahdollisesti tekee jotakin, tai että nenän käkeäminen on nenän kutiamista.

Oma puheeni luontui kuitenkin Helsingin seudun puhetavasta, jota appeni myöhemmin nimitti etelän murteeksi. Puheessani vilahtelivat slangisanat, stemut ja skutsit, mä ja sä, ei koskaan mie tai sie. Olenkin miettinyt, miksi köhän ympäröivä puhetapa tavallisesti voittaa kotona puhuttavan murteen? Ei se minulla ollut mikään tietoinen valinta, vaan kävi aivan itsestään. Ohjaako puhetapaa halu samaistua ryhmään, samanikäisiin?

Vanhemmiten aloin kiinnittää huomiota eri murteisiin, kiinnostua niiden erilaisuuksista ja samankaltaisuuksista. Jossakin vaiheessa sitten kävi niin, että koko elämäni kuultu karjalan murre alkoi pulputa minusta ulos. Erityisesti Urjalassa puhe kääntyy helposti murteelliseksi. Eikä vain minulla vaan myös sisaruksillani; Urjalassa myö aletaa helposti haastaa ja käyttää murre sanoja. Mieheni kertoo huomanneensa, että välillä siskojeni kanssa haastamme pitkänkin tovin murteella, eikä se ole vaikeaa lainkaan, kun äiti käy heittävässä vettä kiukaalle omal panoksella ja sammaa tekevät tädit. Murre on siirtynyt välillemme myös nykyviestintään, tekstiviestit tulevat ja lähtevät usein karjalan murteella ja puhelimesta äidin kanssa kuulumiset haastetaan. Sähköpostiviestiin veljeni vastaa: ” Anna männä. ”

Karjalan murteesta on tullut läheinen tapamme kommunikoida. Ja ilmaisuvoimahan on aivan mahtava. Kun tietyllä äänenpainolla sanoo: ” Ai maailma!”, ”Voi raakkilaine” tai ”No, eihä hää”, ei muuta selitystä tarvita, kun toinen jo tietää asian ytimen.

Murre on ilokseni siirtynyt myös lapsillemme, ainakin ymmärryksen tasolla. Mamman puhe on tullut tutuksi. Kun tyttäreni luki koulutehtävänä Tuntemattoman sotilaan ja Rokka tuli kuvioihin mukaan, totesi hän: ” Se puhuu ihan kuin mamma”. Eipä ollut tytön vaikea ymmärtää Rokan lausumia, toisin kuin monien luokkatovereidensa. Myös joitakin karjalaisia ilmauksia kuulee silloin tällöin lasten suusta. Seurasin kerran huvittuneena sivusta, kun poikani ojensi sisarelleen television kaukosäätimen. Tilanteessa ei kuulunut muita vuorosanoja, kun: ”Se.” Totesin pojalle, että tuon sinä olet kyllä oppinut mammalta, niin tuttu tilanne ja kehotussana oli minulle jo isoäitini käyttämä.

Kiinnostavan lisänsä murreilmaisuihin on tuonut harrastamani venäjän kieli, josta on ollut hauska jäljittää murteellisten sanojen alkuperää. Suoraan venäjistä tulevat teleskat ja juskat, hotsittaa ja utsittaa. Pientä mietintää ovat jotkin ilmaukset, kuten niemuksissa* tai poslaimaasla * aiheuttaneet.

*

Isäni kieli puolestaan on hämeen murre. Hän on Tampereelta nääs. Isän puheessa kuuluvat sänkyt ja kenkät, vartoomiset ja tuumaamiset. Tarvittaessa murrevarastostani lohkeaa hämäläinen ilmaus ja nuotti, mutta hämäläisen ärrän kanssa on vaikeuksia. Vaikeuksia on myös valita, käyttääkö vastaa vai vihtaa. Koivunoksakimpun nimestä vanhempani ovat käyneet kinaa jo 57 vuotta. Oma ratkaisuni on valita sana kuulijan mukaan.

Olisiko hämeen murteen käyttäminen meillä jälkipolvella jäänyt vähemmälle sen takia, että olemme kuulleet sitä vähemmän kuin karjalan murretta; hämäläinen puoli sukuani kun on selvästi hiljaisempaa kuin karjalainen puoli? Aivan klassinen on jako sukujeni heimojen välillä; vilkkaat ja puheliaat karjalaiset, hitaat ja hiljaiset hämäläiset. Siinä kun karjalainen on kertonut kolme asiaa, on hämäläinen vasta ensimmäisen asiansa alussa.

*

Oman lusikkansa murresooppaan on pistänyt savolainen mieheni. Hänen suvun puheessa kiennellään ja viennellään, käävään kaapassa ja mäännään saanoo lämmittämmää. Savon murteen ymmärtäminen on kuitenkin helppoa, kun taitaa karjalan murretta. Savolaisille taisikin olla pieni yllätys, että minä, pääkaupunkiseudun kasvatti, ymmärsin hyvin heidän huastiaan, mitä nyt jotkin sanat ja kielioppimuodot olivat uusia.

*

Tunnen olevani rikas, kun minulla on niin monta läheistä murretta. Vaikka itselläni ei ole selkeää omaa murretta, ovat karjalan ja hämeen murteet osa minua, lapsuuttani, nykyisyyttäni. Murteet tuovat väriä elämään, muistoja mieleen, iloa. Ne ovat väylä tavoittaa läheiset ihmiset, ymmärtää asioita samalla tavalla.

Ja miten suloiselta tuntuukaan, kun jostakin kuuluu: ”Mie ko läksin tuppaan hakemaa lasiloit, ni unohinkii tään.” ”Jaa, mihkä sää lährit?”

Minna Saano

*niemuksissa = väsyksissä

*poslaimaasla = auringonkukkaöljy